

TÜRK

2019, Yıl/Year: 7, Sayı/Issue:16, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: **13.01.2019**

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: **04.03.2019**

Sayfa / *Page*: 331-339

Research Article / Araştırma Makalesi

Doi: <http://dx.doi.org/10.12992/TURUK683>

Yazar / *Writer*:

 Nurten DURGUT

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana
Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
durgutnurten@gmail.com

 Khairullah ORTAQ

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eski Türk Edebiyatı Ana
Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi
khairullah.ortaq2013@gmail.com

AHMEDÎ DİVANI'NDA ZEKÂT

Öz

Belli bir zenginliğe ulaşan Müslümanların mallarından vermekle yükümlü olduğu miktara zekât denilmektedir. Zekât dinî bir vazife olmakla birlikte toplum içindeki gelir dağılımını düzenleyerek toplumsal huzuru sağlar. Bu yönüyle zekâtın, sosyal hayatı doğrudan ilgilendiren bir özelliği bulunmaktadır. Hayata ve insana dair konuların bir şekilde ele alındığı klasik Türk şiiri sosyal, kültürel ve ekonomik hayata doğrudan etki eden böyle bir ibadet için de farklı söylemler geliştirmiştir. Malın belirli bir miktarını ihtiyaç sahibine vermek ilkesinden hareketle klasik Türk şairleri zekâtı âşık-mâşuk, sultan-köle ilişkisi bağlamında farklı düşünce ve hayallerle şiirlerde işlemişlerdir. Sevgili mutlak güzellik sahibidir ve güzellik hazinesinin zengini olarak kapısında dilenen fakir âşıklara zekât vermekle yükümlüdür. Bu düşünce ve hayalin ilk örneklerine erken dönem Fars şiirinde rastlanmaktadır. Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Nâsır-ı Hüsrev, Ferîdüddin Attâr, Sâdî Şîrâzî ve Hâfız-ı Şîrâzî'de de zekât kelimesine şiirlerinde yer vermişlerdir. Bununla

birlikte klasik Türk şairleri de benzer söyleyişlerde bulunmuşlardır. Klasik Türk şiirinin ilk şairlerinden biri olması sebebiyle bu çalışmada XIV. yüzyıl şairlerinden Ahmedî seçilmiş ve Ahmedî'nin divanında zekâtın nasıl ele alındığı incelenmiştir. Divanda zekât bazı beyitlerde, sadece dinî bir ibadet yönüyle işlenirken bazı beyitlerde de güzellik zengini sevgiliden âşıkların beklediği ilgi olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahmedî, Zekât, Klasik Türk Şiiri,

ZAKAT IN AHMEDI DIVAN

Abstract

Reaching a certain wealth is under the obligation to submit to the quantity of goods is called Zakat of Muslims. Although the religious Zakat duty in society provides social peace by organizing the distribution of income. This aspect of the lack of a social life, directly. A way of life and of any human subject dealt with social, cultural and economic life of classical Turkish poetry directly influences that has developed such a different rhetoric for worship. Give to the owner a specific amount of goods needs with the principle to pay Zakah in love with classic Turkish poets-mâşuk, sultan-slave relationship in the context of different thoughts and dreams in poems they have committed. Dear is the owner of absolute beauty and beauty at the door begging as the treasure-rich poor âşıklara Zakat is responsible. This first example of early Persian thought and dream poem. Mevlânâ Jelaladdin, Nasir-ı Feridüd Sâdî Şîrâzî Attâr, and the you Husrev Hafiz-ı Şîrâzî the word Zakat in his poems. However, in classical Turkish poets have similar pronunciation. One of the first poets of the classical Turkish poetry due in this study, XIV. century poet Ahmedî selected and examined how the Court addressed the lack of Ahmedî. Zakat on the couch just in religious worship of some Beit aspect being rendered in some Beit beauty-rich boyfriend as lovers ' expects interest are discussed.

Keywords: Ahmedî, Zakat, Classical Turkish Poetry,

1. Giriş

Klasik Türk edebiyatının temel kaynaklarından birinin din olması sebebiyle dinî terim ve kavramların klasik Türk şiirinde yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bu kavram ve terimler bazen dinî terminolojideki temel manasıyla yer alırken bazen de şiir dünyasının mecazî söyleyişi içinde farklı kullanımlarla karşımıza çıkmaktadır. Klasik Türk şiir geleneğinde sevgilinin merkeze alındığı; şair ve âşığın ise bu çerçeveden dünyaya baktığı genel bir yaklaşım söz konusudur. Buna göre sevgili bir sultan/Allah, âşık ise köle/kuldur. Bu genel yaklaşım dinî kavram ve terimlerin bazen bir araç olarak kullanılmasını ve bazen de farklı anlamlar yüklenerek ifade edilmelerini beraberinde getirmiştir. Sözelimi oruç İslâm dininin beş şartından biri olup imsaktan güneş batıncaya kadar yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durma şeklindeki ibadet iken klasik Türk şiirinde âşığın sevgiliden ayrı geçirdiği tüm zamanları tanımlayan bir ifade olabilmektedir. Yine aynı şekilde Müslümanların, Kurban bayramı günlerinde belli usullere göre Kâbe'yi ziyaret etmesi şeklinde tanımlanan Hac, klasik şiirde âşığın sevgilinin mahallesinin tavaf edilmesi olarak tasavvur

edilebilmektedir. Bu durum şiir dünyasının sınırlarını genişletirken hassas bir konu olan din üzerinden de çarpıcı bir söylemi de oluşturmaktadır.

İslâm dininin toplum hayatına doğrudan dokunan yükümlülüklerinden biri de zekâttır. Pek çok dini kavramın konu edinildiği klasik Türk şiirinde zekât da farklı hayaller geliştirilerek şiirlerde kullanılmıştır. Bu çalışmada erken dönem Fars şiirinde zekâtın kullanım biçimlerine değinildikten sonra Ahmedî'nin zekât üzerinden geliştirdiği anlam dünyasına bakılmıştır.

2. Zekât

Sözlükte, “artma, arıtma; övgü ve bereket, temizlik, artmak, bereketli olmak, iyi ve düzgün olmak” anlamlarına gelen zekât terim olarak şeriatla ‘asli ihtiyaçlar’ dışında nisâb miktarı mala sahip olan ve bu sebeple zengin sayılan bir Müslüman’ın, bu zenginliği üzerinden bir tam yıl geçtiğinde dinî yükümlülük gereği zekât olarak vermesi gereken miktarın adıdır.”(Erkal 2008: 197) Zekâtın farz ibadetlerden olması, diğer farz ibadetlerle birlikte zikredilmesi, zekâtın kimlere verilip verilmeyeceği, nelerden verileceği, hangi mal üzerinden, kaçta kaç verileceği gibi ölçüler Kur’an-ı Kerim’de ve hadislerde belirtilmiştir. Zekât ayrıca, Kur’an’da belirtilen ölçülerle belli bir payı dinen zengin sayılan Müslümanların malından alınarak ihtiyaç sahiplerine verilmesini ifade eder. Örfte bu payın maldan çıkarılması işlemine de zekât denilir. Sadaka kelimesi de terim olarak zekâtla eş anlamlıdır. Zekât hakikaten ve hükmen çoğalma kabiliyeti olan, sahibi tarafından meşrû yollardan kazanılan mallardan alınan ve lâıyk olanlara bir yardım anlamı taşıyan farz ibadettir.” (Erkal 2008: 197)

Kur’an’da zekât kelimesi otuz âyette ve diğer farz ibadetlerden olan namaz, oruç, hac, cihâd gibi unsurlarla birlikte zikredilmektedir. Âyet ve hadislerde belirtildiği üzere zekât vermek Allah’ın sevdiği ibadetlerden olup O’nun rızasını kazanmadaki önemi büyüktür. İslâm’ın temel şartlarından biri olan zekât toplumsal yaşama doğrudan etkisi ile ibadetler içinde özel bir yeri bulunmaktadır. Gelir dağılımdaki adaletsizliği gidererek insanlar arasında barışa ve huzura katkıda bulunmaktadır. Zekât vermenin manevi bir temizlenme aracı olduğu gibi hasıslık, cimrilik gibi kötü huylardan kişilerin kurtulmasını sağlamaktadır. Aynı zamanda insanların mala olan hırsını azaltmaya vesile olmaktadır. Zekâtın tüm bu özellikleri toplumun sosyal yapısını güçlendirmektedir. Osmanlı toplumunda da zekâtın malın kırı olduğu ve insanların zekât vererek bu kirlilerden arınması gerektiği düşüncesi bir zihniyet olarak toplumsal hafızada yer etmiştir.

3. Erken Dönem Fars Şiirinde Zekât Kavramı ve Bu Kavramın Ahmedî’ye Etkisi

Türklerden yaklaşık 300 yıl önce Müslüman olan Farslar yeni dinin öğretileriyle beraber çok sayıda Arapça kelimeyi dillerine almışlardır. Özellikle Gazneliler ve Büyük Selçuklu Devleti’nin İran coğrafyası üzerindeki hâkimiyeti Türkler ile Farsların birbirinden etkilenmelerini ortak bir medeniyet oluşturmalarında da etkili olmuştur. Başta kültür ve sosyal anlamda birbirlerini etkileyen bu iki millet şiir dünyasında da uzun yıllar benzer bir anlam dünyası etrafında birleşmişlerdir. İlk mürettep divan sahibi olan Ahmedî de klasik Fars şiirini yakından tanımaktadır. Tezkirelerde belirtildiği üzere Ahmedî ünlü İran şairleri Selmân-ı Sâvecî ve Zâhîr-i Fâyâbî’nin kasidelerini tercüme etmiştir. Yeni bölümler ekleyerek telif bir eser haline getirdiği *Cemşid ü Hurşîd* adlı mesnevîsi de yine Selmân-ı Sâvecî’nin aynı adlı eserinden tercümedir. Ahmedî’nin Aydınogullarından Îsâ Bey’in (1360-1391) oğlu Hamza için yazmış olduğu *Mizânü’l-edeb* ile

Mi 'yârü' l-edeb adlı Arap sarf ve nahvine dair kaside tarzında Farsça iki ders kitabı bulunmaktadır. Ahmedî'nin "Bedâyi 'u's-sihr fî sanâyi 'i's-şi 'r" adlı Farsça risalesi, Reşîdüddin Vatvât'ın (ö. 573/1177-78) Hada 'îku's-sihr adlı eserinden edebî sanatlara ait açıklamalarının özetlenip Farsça örnekleri arttırılarak meydana getirilmiştir. Yine Ahmedî'nin en önemli eserlerinden biri olarak gösterilen *İskendernâme*'de Fars edebiyatında hamse türünün kurucusu sayılan Nizâmî-i Gencevî'nin (ö. 1214) aynı adlı mesnevisinin bazı kısımları tercüme edilmiştir. Ahmedî'nin vermiş olduğu bu eserler şairin Farsçaya olan hâkimiyetini gösterdiği gibi Fars edebiyatına ait eserleri de yakından tanıdığını göstermektedir. (Kut 1989: 165)

Ahmedî'den önce yaşamış Mevlânâ Celâleddin Rûmî, Nâsır-ı Hüsrev, Ferîdüddîn Attâr, Sâdî Şîrâzî ve çağdaşı olan Hâfız-ı Şîrâzî'de de zekât kelimesinin beyitlerde işlendiği görülmektedir:

Şairliğinin yanında aynı zamanda bir filozof olan Nâsır-ı Hüsrev'in (ö.1073) aşağıdaki beyitte insanların manevî bir hastalığını açıklamak amacıyla zekâtı andığı görülmektedir. Beyte göre bazı insanlar vermekten imtina ettikleri zekâtı herkesin içinde insanlara göstere göstere verirken; hâkime ise rüşveti geceleyin gizli bir şekilde vermektedir:

آشکارا دهی آن اندک و بی مایه زکات
رشوت حاکم جز در شب و پنهان ندهی
(Nâsır-ı Hüsrev, Ganjoor, K. 248/ 8)

"Zekâtını az ve sebepsiz olarak açık bir şekilde [herkese] göstererek verirsin. Fakat hakime rüşveti gece ve gizlilik olmadan vermiyorsun."

Beyitte zekât Müslümanların mallarından vermekle yükümlü oldukları miktar olarak ele alınmıştır. Zekât bu anlamıyla kullanımı daha çok dinî-tasavvufî veya sosyal bir mesajın verildiği söylemlerde karşımıza çıkmaktadır.

Zekâtın terim anlamından uzaklaştırıldığı beyitlerde ise âşığının kendisini fakir göstererek güzellik zengini sevgiliden zekât istemesi görülmektedir. Sevgiliye seslenen Hâfız (ö. 1390), sevgilinin güzelliğinin nisap değerine ulaştığını bundan dolayı zavallı ve fakir olan Hâfız'a zekât verilmesi gerektiğini belirtmiş:

نصاب حسن در حد کمال است
زکاتم ده که مسکین و فقیرم
(Hâfız D., G. 332/2, s. 332)

"Ey sevgili! Senin güzelliğinin değeri (artık) kemâle ermiş. Bu fakir ve miskin (âşığına) zekâtını ver."

Şems-i Tebrizî¹ de (ö. 1273) benzer bir beyitte kendisinin fakir olduğunu söyleyerek sevgiliye zekât verme zamanını hatırlatmaktadır:

لیک فقیرم تو ز یاقوت خویش
وقت زکاتست مراد زکات
(Şemsi Tebrizi D., Tercîât, 15/26, s. 23)

"Ey sevgili! Fakir olduğum için kendi yakutundan bana zekâtını ver. Nitekim zekât verme zamanıdır."

¹ Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, gazellerinde genellikle "Şems, Şems-i Tebrizî" mahlaslarını kullanmıştır.

Hanefî ve Şâfi mezheplerine göre evde süs eşyası olarak bulundurulmuş elmas, yakut, inci gibi değerli taşların zekâtı verilmez (Yıldırım 1980: 2/116-142.) Mevlânâ ise sevgilinin yakuta benzeyen dudaklarından zekât istemekte herhangi bir bahis görmez:

از لعل لبث بده زکاتی

(Şemsi Tebrizî, Ganjoor, G. 2765/4) ای ماه بگو که از کجایی

“Ey ay [gibi güzel] sevgili! Nereden geldiğini söyle. Dudaklarının yakutundan zekâtını ver.”

Sevgiliye zekât vermekle yükümlü olduğunu hatırlatan Ferîdüddîn Attâr bin defa olmasa da sevgiliden bir öpücüğü zekât olarak istemektedir:

چون هست زکات بر تو واجب

(Ferîdüddîn Attâr D., G. 720/11, s. 505) یک بوسه ببخش از هزاری

“[Ey sevgili!] Sana zekât vacip olduğu için bin kez olmasa da bari bir öpücük ver”

Sevgilinin çok fazla talibinin olmasından yakınan Sa’dî Şîrâzî bu kadar çok âşığın olduğu bir yerde kendisine zekât düşmemesinden korkmaktadır:

زکات لعل لبث را بسی طلبکارند

(Sâdî Şîrâzî D., G.190/9, s. 493) میان این همه خواهندگان به من چه رسد

“Dudağının kırmızısından zekât isteyen çoktur ama bu kadar taliplin var iken bana ne düşer?”

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi erken dönem Fars şiirinde zekât genellikle âşığın sevgiliden beklentisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Sevgili güzellik zenginidir ve bu zenginliğinden fakir âşığa zekâtını vermelidir.

4. Ahmedî Divanı’nda Zekât

4.1. İtikadi Bir Yükümlülük Olarak Zekât

Dinî bir terim olarak zekât Müslümanların kazandığı malın nisâp miktarı oranınca ihtiyaç sahibine vermek demektir. Ahmedî herhangi mecazî bir anlam yüklemeyen zekâtı bu anlamıyla bazı beyitlerde yer verdiği görülmektedir. Buna göre zekât itikadi bir yükümlülük olup dinin temel unsurlarından biridir. Pek çok âyet ve hadiste de zekâtın namazla birlikte anıldığı görülmektedir. Aşağıdaki beyitte Ahmedî zekâtı namazla birlikte zikrederek, zekât vermenin İslâm’a bir köprü; namaz kılmanın ise kişinin dinine destek olacağını belirtmiştir:

Virgil zekâtı ki ol-durur İslâma kantara

Kılgıl namâzı ki ol-durur ol dînüñe imâd (Ahmedî, K.18/9, s.50)

“Zekâtı ver, [nitekim] İslam’a köprü odur. Dinini ayakta tutan namazını da kıl.”

Bir başka beyitte oruç, namaz, Hac, cihat ile birlikte kullanılan zekâtın Mi’rac gecesinde farz kılındığına telmih yapılmıştır:

Farz oldı ol gice savm u salât

Dahı hacc u hem cihâd-ıla zekât (Ahmedî, M. 545, s. 621)

Zekâtın malı artırdığına yönelik Kuran-ı Kerim’de bazı âyetler vardır. Bakara Sûresi 261. âyette “Allah yolunda mallarını harcayanların örneği, yedi başak bitiren bir dane gibidir ki, her

başakta yüz dane vardır. Allah dilediğine kat kat fazlasını verir. Allah lütfü geniştir, O her şeyi bilir.” buyurulmaktadır. Yine aynı şekilde Rûm Sûresi 39. âyette bu durum şu şekilde açıklanmıştır: “İnsanların mallarında artış olsun diye verdiğiniz herhangi bir faiz, Allah katında artmaz. Allah’ın rızasını isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte zekâtı veren o kimseler, evet onlar (sevaplarını ve mallarını) kat kat arttıranlardır.” Ahmedî de zekât verilmesi durumunda malın artacağını bir meselle açıklamıştır. Buna göre nasıl bir ağaç budandığında meyvesi çok oluyorsa zekât verildiğinde de mal artacaktır:

Zekât-ı mâlı çihar ki arturur zekât anı
Budandugında ağaç katı çoğ olur engûr (Ahmedî, K. 24/32, s.67)

“Nasıl ki ağaç budandığında üzüm çok olursa malın zekâtını ver ki zekât da malını arttırsın.”

Bir başka beyitte Ahmedî Hac ve zekâtı birlikte anmış zekâtın insanı ne kadar güzelleştireceği söylenmiştir:

Hakkı di pes ki hüccetüñ ola hac
Anı di kim zi ide sini zekât (Ahmedî, K. 13/35, s.42)

“O halde Hakk’ı söyle ki Hac senin delilin olsun ve zekâtın seni ne kadar güzel yaptığını [gör].”

4.2. Âşıkların Güzellik Zengini Sevgiliden Zekât Beklentisi

Ahmedî Divanı’nda zekât kelimesinin geçtiği diğer beyitlerde, kelime terim manasından kopartılarak mecâzî bir söyleyişe kaynaklık etmiştir. Sevgilinin dudağını ve dişlerini vassafeden Ahmedî sevgilinin dudaklarını inci denizine benzetmektedir. İnciler ise bu denizden çıkmaktadır. İstiridye cinsinden deniz hayvanlarının içinden çıkarılan inci, kıymetli bir taş olup şekil ve renk itibarıyla sevgilinin dişlerine benzetilmektedir. Ahmedî böyle bir zenginliğe sahip olan sevgilinin dişlerini zekât kaynağı olarak görmektedir:

Hoş ider Ahmedî leb ü dendânuñı sıfat
Bu nice bahr-ı lü’lü vü kân-ı zekât olur (Ahmedî, G.152/7, s.307)

“Ahmedî, “bu ne güzel inci denizi ve zekât kaynağı” diye (senin) dudağının ve dişlerinin vasıflarını hoşça ifade eder.”

Zekât; Kur’an-ı Kerim’de ve hadislerde hangi ölçüde ve kimlere verileceği bildirilmiş mali ibadetlerden biridir. “Zekât verecek kimsenin Müslüman, hür, akıllı ve ergen olması gerekir. Gayrimüslimlere, köle ve cariyelere, akıl hastalarına ve çocuklara zekât vermek farz değildir. Temel ihtiyaçlardan ve borçtan başka nisap miktarı veya daha fazla bir mala mâlik bulunmak gerekir. Bu kadar malı olmayan kimseye zekât vermek farz olmaz.” (Erkal 2008: 197)

Aşağıdaki beyitte, zekât vermek için zengin olmak gerektiğini söyleyen sevgili, âşığın zekât talebini “şimdi fakirim ama Allah büyük, bir gün ben de zengin olurum ve zekât vermek bana da farz olur” diyerek geri çevirmiştir:

Yâre didüm baña virgil hüsn mâlından zekât

Kim fakîrem didi elbâkiyâtü's-sâlihât² (Ahmedî, G. 93/1, s. 264)

Aşağıdaki beyitte şair, zekâtın nelerden verilip nelerden verilmeyeceği hakkında fikhî bir bilgiyi konu etmiştir. Sevgilinin inciye teşbih olan dişleri ile la'le teşbih olan dudakları, ağzının zekâtı olarak düşünülmüştür:

Agzuñuñ dürci zekâtın taleb itmek dilerem
N'ideyim farz degül la'l-ile lü'lüye zekât (Ahmedî, G.76/3, s. 256)

“(Ey sevgili!) Her ne kadar yakut ile inciye zekât farz değilse de ben yine de senin ağzının (mücevher) kutusundan zekâtını almayı diliyorum.”

Sevgilinin güzellik unsurlarından biri de yanağındaki ayva tüyleridir. Ahmedî aşağıdaki beyitte sevgilinin ayva tüylerini (hat) ileri sürerek sevgilinin yüzünün (güzelliğinin) zekâtını istemektedir. Âşık her daim fakirdir, yalızdır, dilencidir. Sevgili ise sultan, şah, zengin ve güçlüdür. Zenginlik fakire zekât vermesi, toplumsal anlamda da bir denge sağlamaktadır. Böylelikle şair, “Allah bize bu denge için ne güzel bir farz ibadet vermiş, artık ey sevgili sen de benim hakkım olan zekâtı ver” demektedir:

Hatuñ ser-sebz olsun kim yüzüñden
Ne hoş yazmış bize vech-i zekâtı (Ahmedî, G.647/7, s.575)

“(Ey sevgili) senin yüzündeki ayva tüyleri (hep) taze (canlı) olsun ki; onun yüzünden) bize zekât (düşmesi) ne hoş olur.”

Kur'an-ı Kerim'de zekâtın kimlere verileceği belirtilmiş ve hicretin 9. yılında inen Tevbe sûresi 60. âyette bu kişiler şöyle sıralanmıştır: “Sadakalar (zekâtlar) Allah'tan bir farz olarak ancak, yoksullara, düşkünlere, (zekât toplayan) memurlara, gönülleri (İslâm'a) ısındırılacak olanlara, (hürriyetlerini satın almaya çalışan) kölelere, borçlulara, Allah yolunda olana, yolda kalana mahsustur. Allah pek iyi bilendir, hikmet sahibidir.” (Tevbe 60) Ahmedî de kendisini yoksul bir geda olarak tasvir ederek, sevgilisinden zekât olarak dudağından bir bûse istemektedir:

Zekât itmiş tevakku' cân lebüñden
N'ola senden bulursa bir gedâ haz (Ahmedî, G.317/6, s.413)

“Canım, senin dudağından zekât bekleyen bir dilenci (gibidir), (bu can) senin sayende sevinse ne olur?”

Zekâtın ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğine değinilen başka beyitte Ahmedî sultan olan sevgilinin dudağından zekât ummaktadır. Nitekim lütuf ve ihsan her zaman kullara hoş gelmektedir:

Bî-çâre Ahmedî tudagundan zekât umar
Zîrâ hemîşe kullara inâm hoş gelür (Ahmedî, Z. 7/6, s.622)

² Beyitte geçen “elbâkiyâtü's-sâlihât” ibaresi “Süreklilik kalacak olan güzel işler, Rabbinin nezinde hem mükâfât bakımından daha hayırlı hem de âkibetçe daha iyidir” Meryem Sûresi 76. âyetinden iktibas edilmiştir. “Bu âyette, salih amel övülmektedir. Bu âyet ve hadislerde çok geçen bir kavramdır. Allah rızası gözetilerek yapılan her iş bu kavram içerisinde yer alır. Buna göre Allah'ın buyruklarını uygulayan her insan her an salih amel işlemektedir. (Yılmaz 2013: 60)”. Hz. Peygamber de bir hadisinde “Bâkiyat-üs-sâlihâtı, çok söyleyin. Bunlar; tesbih, tehlil, tahmid, tekbir ve temciddir (Taberani)” buyurmuştur. “elbâkiyâtü's-sâlihât” ibaresini Ahmedî İskendernâme adlı mesnevîsinde Efrâsiyâb'ın kızının vasıflarını anlattığı bölümde de divandaki anlamıyla kullanmıştır: İsdâyene hüsn-i vechinden zekât / Kaşı dird “el-bâkiyâtü's-sâlihât” (Ahmedî, İskendernâme, B.5483)

“Çaresiz Ahmedî (senin) dudağından zekât umar, zirâ sürekli (verilen) nimet kullara hoş gelir.”

Aşağıdaki beyitte ise şair zekât unsurunu sadaka olarak ele alır ve sevgilinin adağını yerine getirmedigini dile getirir. Nezir, yani adak bir ibadet biçimidir. “Adak ancak Allah için yapılır. Kul için yapılmaz. Çünkü namaz kılmak, oruç tutmak, hacca gitmek ve başka ibadetler den de nezir olunur. Nezrin yerine getirilmesini dinimiz emretmektedir. Getirilmezse, günah olur. Hac sûresi, 29. âyet-i kerîmesinde meâlen, “Adaklarını yerine getirsinler” buyurulmuştur. Bunun için, nezri yerine getirmek vacibdir.” (Yıldırım 1980: 116) Sevgili bir adakta bulunmuş ama sonra o adağı yerine getirmemiş, zekât vereceği yönündeki sözünü tutmamıştır:

Kıymadı kim zekâtın ide hüsninüñ edâ

Ol vech-i nâzüki baña gerçi adardı yâr (Ahmedî, G. 138/5, s.296)

“Sevgili güzelliğinin zekâtını bana ödemeye kıyamadı, oysaki o nazik yüzünü bana adamıştı.”

SONUÇ

Klasik Türk şiirinin kaynakları arasında, sosyal hayatın yanı sıra dinî inançlar da önemli bir yer tutmaktadır. Şairler dini terimlere divanlarında yer vermiş ve şiir dünyalarında bu kelimelere yeni anlamlar yüklemişlerdir. Klasik Türk şiir geleneğinin oluşmasında önemli bir yeri olan ve ilk divan şairlerinden biri olarak kabul edilen Ahmedî de şiirlerinde kaynak olarak dini terimlere yer vermiştir. Bu terimlerden biri olan zekât *Ahmedî Divanı*’nda bazı beyitlerde terim anlamıyla kullanılmıştır. Buna göre zekât itikadi bir yükümlülük olup aksatılmadan yapılması gereken bir ibadettir. Zekât vermek İslâm’a bir köprü; namaz kılmak ise kişinin dinine destektir. Zekât malı artırdığı gibi insanı da güzelleştirmektedir. Divanda zekât kelimesinin terim manasından kopartılarak mecâzî bir söyleyişle ele alındığı da görülmektedir. Buna göre Ahmedî güzellik zengini sevgilinin inciye benzeyen dişlerini ile yakuta teşbih olunan dudaklarını zekât kaynağı olarak görmektedir. Şair bu zekâta nail olabilmek için kendisini yoksul bir geda olarak olarak göstermektedir. Lütuf ve ihsanın her zaman kullara hoş geleceğini söyleyerek zekâtın ihtiyaç sahiplerine verilmesi gerektiğini sevgiliye hatırlatmaktadır. *Ahmedî Divanı*’nda zekâtın bütün bu kullanımlarının erken dönem Fars şiirinde ilgili terimin kullanım biçimiyle benzerlikler göstermektedir.

KAYNAKÇA

AKDOĞAN, Yaşar, Ahmedî Divanı, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR-78354/divanlar.html> (E.T: 01.02.2019).

AKDOĞAN, Yaşar, Ahmedî, İskender-nâme, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR-78413/mesneviler.html> (E.T: 01.02.2019).

ALİ, Muhammad Hussain (1356). *Divan-ı Ferîdüddîn Attâr*, Tahran: Tahran: İntişârât-ı Câvidân Yayinevi.

ERKAL, Mehmet (2008). “Zekât”, *TDV İslam Ansiklopedisi* (DİA), C.44, İstanbul: TDV Yayınları.

- FİRÛZÂN, Üstad Bediüzzaman (1391). *Dîvân-ı Şems-i Tebrizî*, Tahran: İntişârât-ı Câvidân Yayınevi.
- FURÛĞÎ, Muhammed Ali (1376). *Külliyât-ı Sâdî*, Tahran, İntişârât-ı Nigâh Yayınevi.
- HURREMŞÂHÎ, Bahaaddin (1385). *Dîvân-ı Hâfiz*, Tahran: İntişârât-ı Dûstân Yayınevi.
- Kur'ân-ı Kerîm (2010). İstanbul: Diyânet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- KUT, Günay, "Ahmedî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmedi> (01.02.2019).
- Nâsır-ı Hüsrev, Nâsır-ı Hüsrev Divanı, <https://ganjoor.net/naserkhosro/> (E.T: 01.02.2019).
- TARLAN, Ali Nihat (1964). *Şeyhî Dîvânını Tedkik*, İstanbul: Akçağ Yayınları.
- YILDIRIM, Celal (1980). *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı*, Konya: Uysal Kitabevi.
- YILMAZ, Mehmet (2013). *Kültürümüzde Âyet ve Hadisler (Ansiklopedik Sözlük)*, İstanbul: Kesit Yayınları.